

Selvitys tekijänoikeudella suojatun materiaalin digitointi- ja käyttötarpeista kirjastoissa

---

KOPIOSTO
TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTÖ

30.1.2017

Sisällys

Taustaa	2
Selvityksen toteutus	2
Aineistojen digitointi ja saattaminen asiakkaiden ulottuville.....	3
Kirjastojen tapahtumien, opastusten ja palvelujen markkinoinnissa tarvittava materiaali	4
Yleisradion tallenteiden ja palvelujen käyttö	10
Pajatoiminta ja mediataitojen opetus.....	12
Avoin palaute	13

Taustaa

Selvityksen tarkoitus oli selvittää, millaisia tekijänoikeuden suojaamien aineistojen digitointi- ja käyttötarpeita yleisillä kirjastoilla on. Selvityksen toteutti tekijänoikeusjärjestö Kopiosto ry yhteistyössä kirjastot.fi -yhteistyöverkoston kanssa.

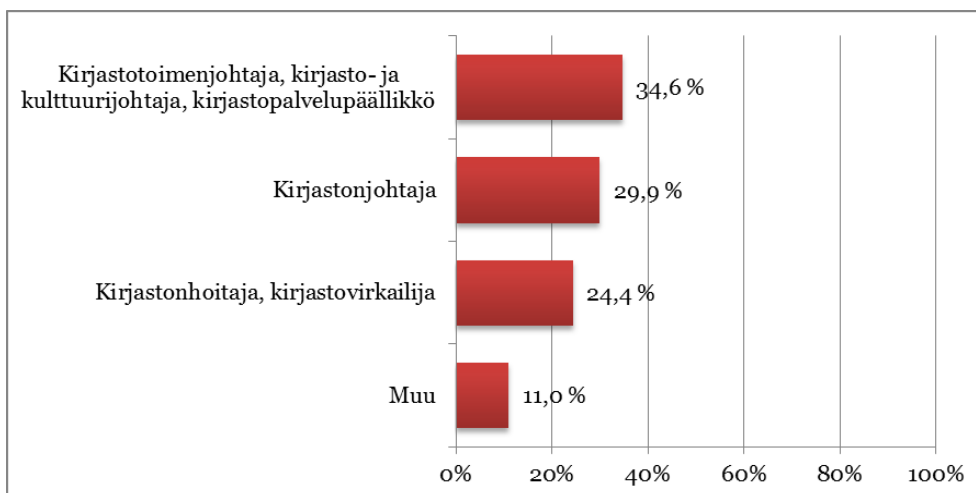
Kirjastot järjestävät monenlaisia työpajoja, tilaisuuksia ja muita palveluita kirjaston käyttäjille sekä yhteistyössä oppilaitosten ja muiden tahojen kanssa. Kirjastoilla on myös toiveita voida digitoida erilaisia kokoelmissaan olevia paikallisia aineistoja ja saattaa niitä yleisön saataville verkossa. Näihin toimintoihin ja palveluihin liittyy myös erilaisia tarpeita käyttää tekijänoikeuden suojaamia aineistoja. Tämän selvityksen tarkoitus on ollut selvittää, millaisia tekijänoikeuden suojaamia aineistoja ja millä tavalla kirjastot haluaisivat käyttää ja voidaanko näihin käyttötarpeisiin kehittää kirjastoille luparatkaisuja.

Selvityksen toteutus

Selvitys toteutettiin syksyllä 2016 internetissä Webropol-kyselytyökalun avulla. Sähköinen kysely lähetettiin yleisiin kirjastoihin kirjastot.fi -yhteistyöverkoston kautta, ja kirjastoja pyydettiin vastaamaan kunkin kirjaston osalta keskitetysti (vain yksi vastaus kirjastoa kohden). Tämä näkyy vastaajien asemassa: yleisimmin kyselyyn vastasi kirjastossa tai kirjastotoimessa johtavassa asemassa toimiva henkilö (Taulukko 1).

Kyselyyn vastasi 127 yleistä kirjastoa edustavaa henkilöä eri puolilta Suomea.

Taulukko 1. Vastaajien asema (n=127)

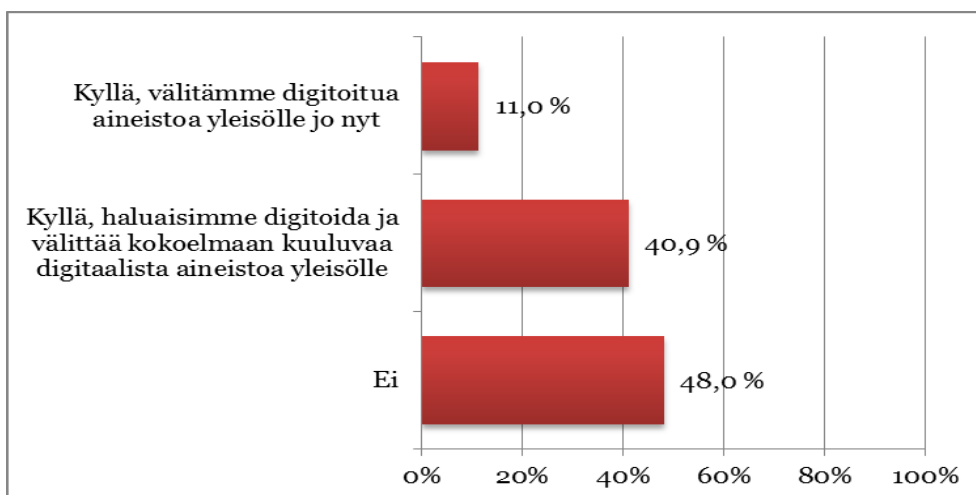
Aineistojen digitointi ja saattaminen asiakkaiden ulottuville

Vastaajilta tiedusteltiin halukkuudesta digitoida kokoelmaan kuuluvaa aineistoa ja välittää sitä yleisölle. 11 % vastaajista oli jo digitoinut ja välittänyt yleisölle verkossa kokoelmaansa kuuluvaa aineistoa ja noin puolet vastanneista kirjastoista halusi tehdä niin tulevaisuudessa (Taulukko 2). Näiltä vastaajilta kysyttiin lisäksi, millaista aineistoa he välittivät tai haluaisivat välittää.

Taulukko 3 on esitetty vastausten jakautuminen aineistolajeittain niiden kirjastojen osalta, jotka haluaisivat välittää aineistoa tulevaisuudessa (52 kirjastoa). Vastaajien oli mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto (monivalintakysymys), mistä johtuen vastausvaihtoehtojen yhteissumma on enemmän kuin 100 %.

Vastaajia, jotka halusivat digitoida ja välittää kokoelmaan kuuluvia kirjallisia teoksia tai olivat jo tehneet niin, pyydettiin vielä kuvailemaan lyhyesti millaisia aineistoja he haluaisivat digitoida ja välittää (taulukko 3.). Avoimissa vastauksissa esiin nousivat erityisesti paikallishistoriat/-historiikit ja -aineistot, runot ja muistelmat. Suurin osa vastaajista halusi välittää aineistoa verkkosivujen kautta (joko kirjaston omat verkkosivut tai kansalliset ratkaisut, kuten digi.kirjastot.fi).

Taulukko 2. Onko kirjastollanne tarvetta digitoida kokoelmaanne kuuluvaa aineistoa ja välittää sitä yleisölle esimerkiksi verkkopalveluissa? (n=127)

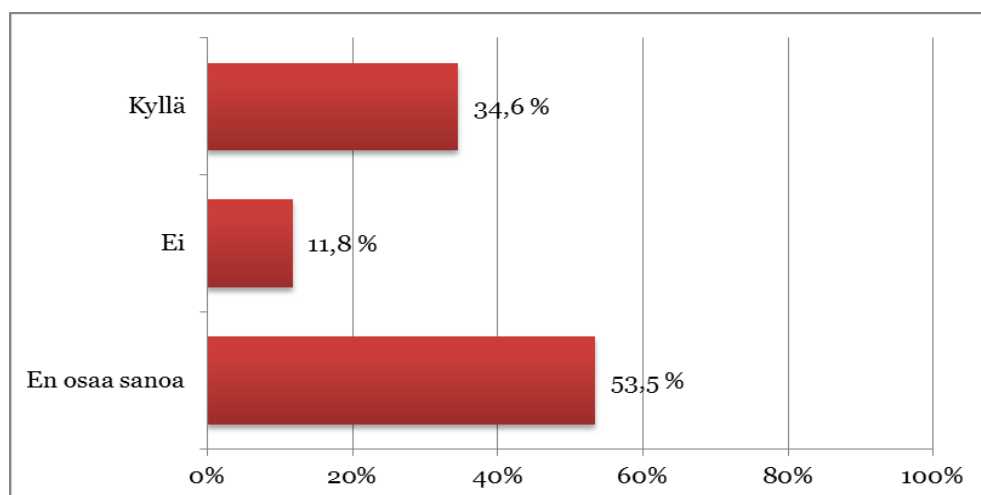
Taulukko 3. Millaista kokoelmaanne kuuluvaa aineistoa kirjastonne haluaisi digitoida ja välittää yleisölle verkossa? (n=52, monivalintakysymys)

Digitoitua aineistoa jo nyt välittäviä kirjastoja oli vain 14, joten näitä vastauksia ei ole raportoitu erikseen – aineistolajijakauma oli kuitenkin vastaava kuin niillä, jotka eivät vielä olleet välittäneet aineistoja. Vastaajilta, joiden kirjastossa oli jo digitoitu ja välitetty aineistoa, kysyttiin lisäksi oliko digitoitun aineiston välittämiseen hankittu tekijänoikeudellisia lupia. Suurin osa vastaajista oli hankkinut luvan; lupia oli hankittu pääsääntöisesti suoraan aineiston tekijöiltä (esimerkiksi kirjoittajilta, kuvittajilta tai kustantajilta). Lisäksi kysyttiin, olivatko nämä vastaajat kohdanneet tekijänoikeudellisia hankaluuksia digitoitujen aineistojen välittämisessä yleisölle. Koetut hankaluudet liittyivät pääsääntöisesti lupien hankkimiseen: lupien hankkiminen erikseen kaikilta oikeudenomistajilta koettiin vaikeaksi ja työlääksi.

Lisäksi kirjastoilta tiedusteltiin kiinnostusta digitoida jonkun yhteistyökumppanin omistuksessa olevaa aineistoa, kuten kotiseutujulkaisuja tai kotiseutuyhdistyksen kokoelmia, ja saattaa se julkiseksi yhteistyössä. Kolmasosa kirjastoista oli kiinnostunut digitoimaan ja julkaisemaan tällaista aineistoa nyt tai tulevaisuudessa – yli puolet vastaajista ei kuitenkaan osannut kyselyhetkellä ottaa kantaa aiheeseen.

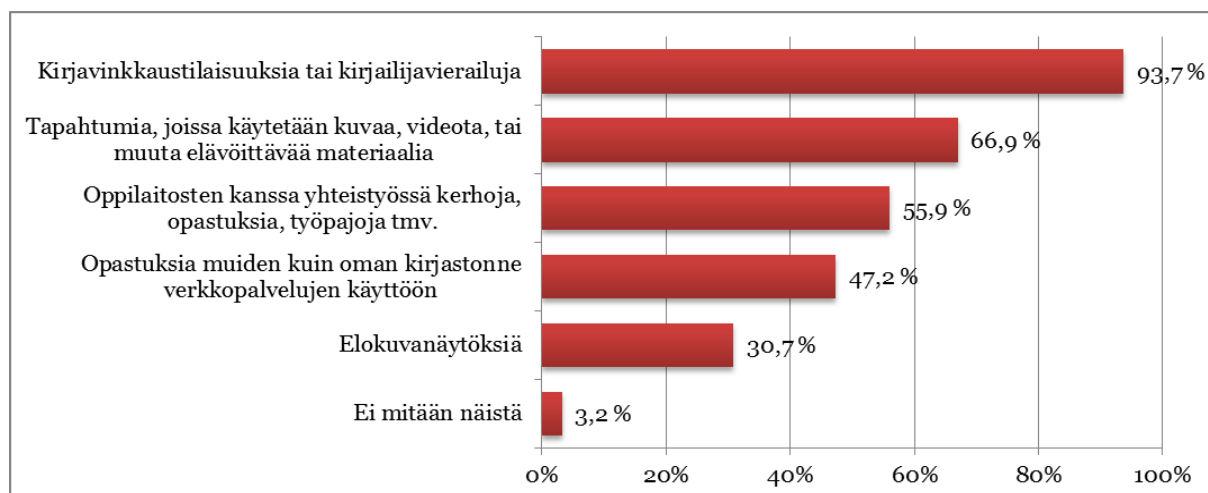
Taulukko 4. Onko kirjastollanne tarvetta/kiinnostusta nyt tai tulevaisuudessa digitoida jonkun yhteistyökumppanin omistuksessa olevaa aineistoa ja saattaa se julkiseksi yhteistyössä? (n=127)

Kirjastojen tapahtumien, opastusten ja palvelujen markkinoinnissa tarvittava materiaali

Vastaajilta tiedusteltiin, millaisia tapahtumia tai palveluita kirjasto tarjoaa ja millaista materiaalia niiden markkinoinnissa tarvitaan. Lähes kaikissa vastanneissa kirjastoissa järjestetään kirjavinkkaustilaisuuksia tai kirjailijavierailuja (Taulukko 5). Enemmistö vastanneista kirjastoista järjestää lisäksi muita tapahtumia, joissa käytetään elävöittävää materiaalia kuten kuvaa tai videota, sekä toteuttaa oppilaitosten kanssa yhteistyönä työpajoja, kerhoja, opastuksia tai vastaavia. Hieman alle puolet vastanneista kirjastoista opastaa muiden kuin oman kirjaston verkkopalveluiden käytössä. Vajaa kolmasosa kirjastoista järjestää myös elokuvaesityksiä. Vain neljä vastaajaa ilmoitti, ettei kirjasto järjestä mitään tällaista toimintaa – näiltä vastaajilta ei kysytty lisäkysymyksiä aiheesta.

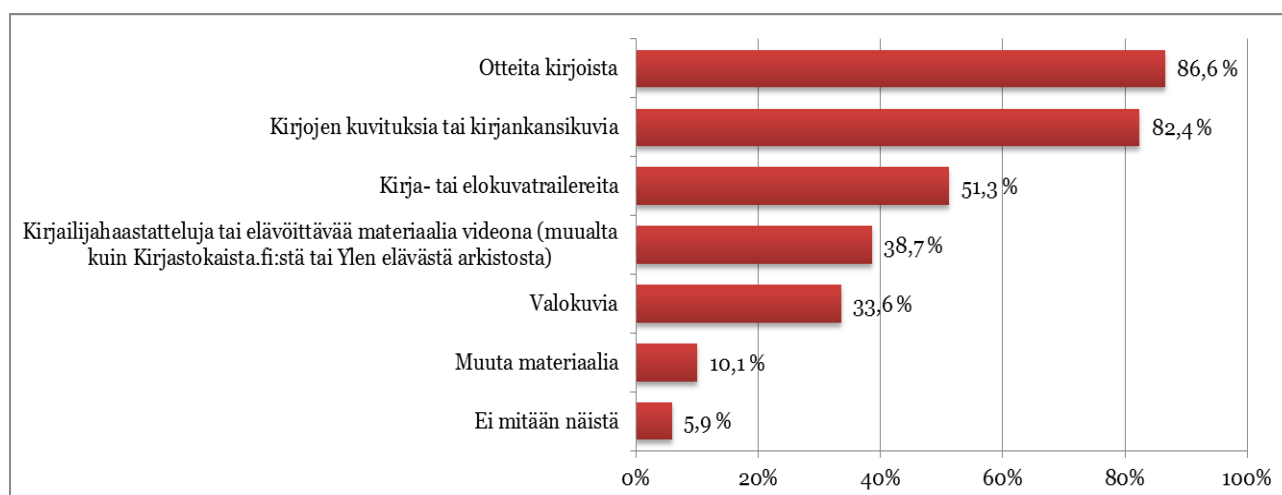
Taulukko 5. Järjestääkö kirjastonne: (n=127, monivalintakysymys)

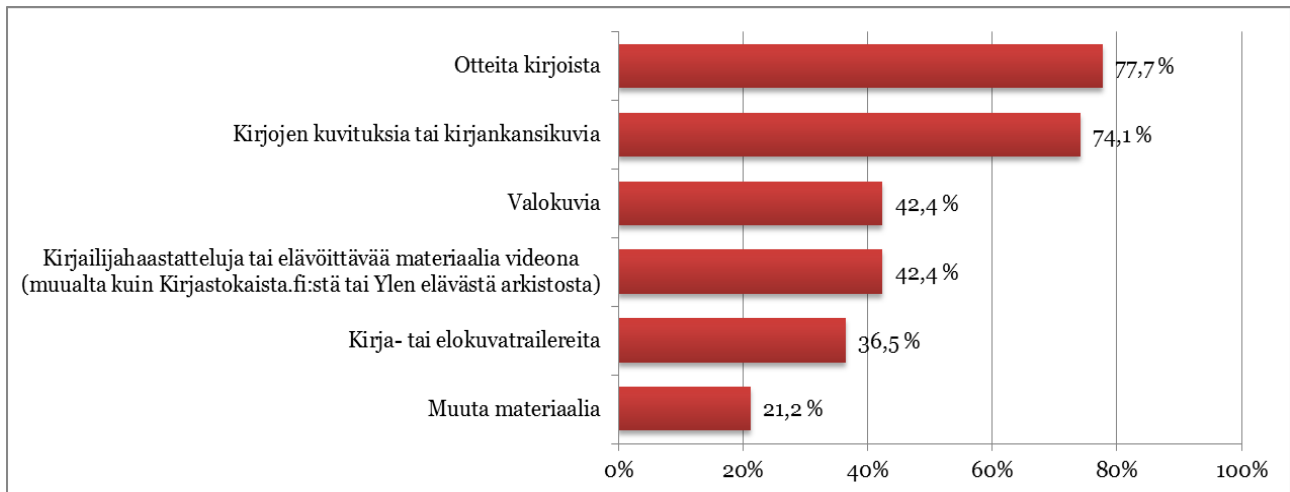
Vastaajilta tiedusteltiin myös, millaista tekijänoikeuden suojaamaa materiaalia näissä tapahtumissa ja tilaisuuksissa on tarve käyttää. Elokuvanäytöksiä lukuun ottamatta kaikissa tapahtumissa tai tilaisuuksissa käytetään eniten otteita kirjoista sekä kirjojen kuvituksia tai kirjankansikuvia. Materiaalin jakautuminen aineistolajeittain eri tapahtumissa ja tilaisuuksissa on esitetty taulukoissa 6–10. Tapahtuma-/tilaisuuskohtaiset taulukot pitävät sisällään vain ne vastaajat, joiden kirjastoissa ylipäänsä järjestetään tällaista toimintaa – esimerkiksi elokuvanäytösten kohdalla vastaajamäärä jää jo melko pieneksi (39 vastaajaa), mikä on syytä huomata tuloksia tulkitessa.

Mikäli tilaisuuksissa tai tapahtumissa käytettiin myös muuta materiaalia, oli vastaajien mahdollista kertoa avoimella vastauksella millaista materiaalia. Avoimissa vastauksissa nousivat esiin erityisesti musiikki ja muu tilaisuutta tai tapahtumaa tukeva äänimateriaali.

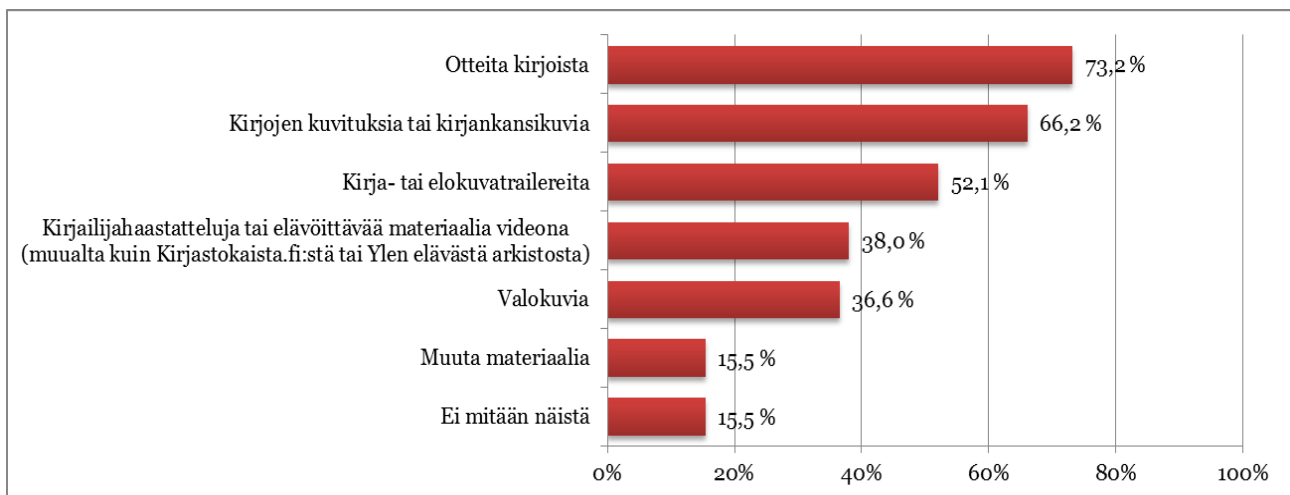
Taulukko 6. Onko kirjavinkkaustilaisuuksissa tai kirjailijavierailuissa tarvetta käyttää seuraavia tekijänoikeuslupaa vaativia materiaaleja? (n=119, monivalinta)

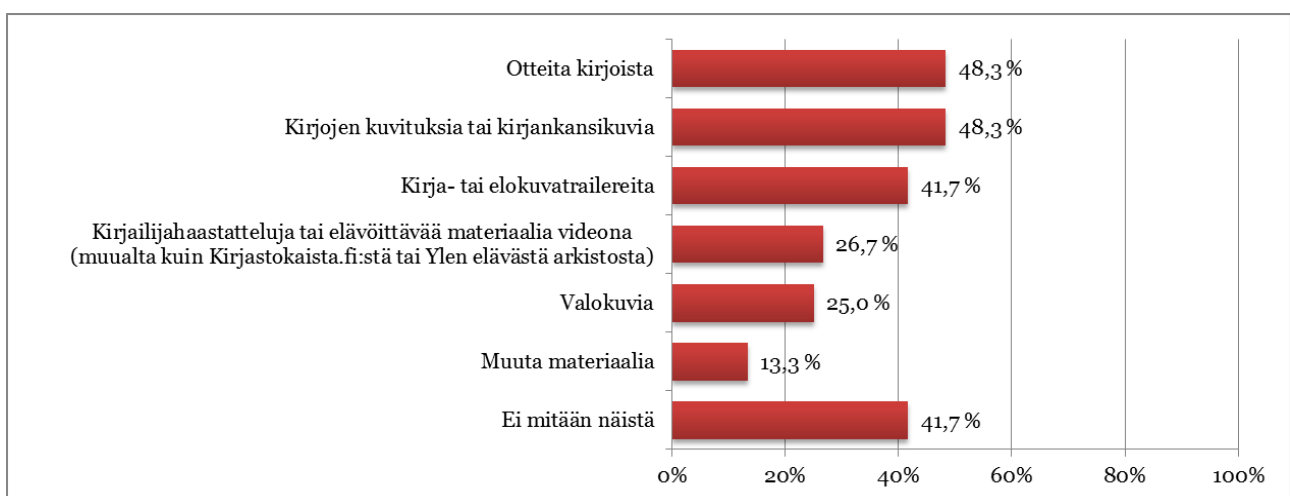
Taulukko 7. Mitä seuraavista tekijänoikeuslupaa vaativista materiaaleista käytätte tapahtumissa, joissa hyödynnetään kuvaa, videota tai muuta elävöittävää materiaalia? (n=85, monivalinta)

Taulukko 8. Onko oppilaitosten kanssa yhteistyössä järjestettävissä kerhoissa, opastuksissa, työpajoissa tms. tarvetta käyttää seuraavia tekijänoikeuslupaa vaativia materiaaleja? (n=71, monivalinta)

Taulukko 9. Onko opastuksissa muiden kuin oman kirjaston verkkopalveluiden käyttöön tarvetta käyttää seuraavia tekijänoikeuslupaa vaativia materiaaleja? (n=60, monivalinta)

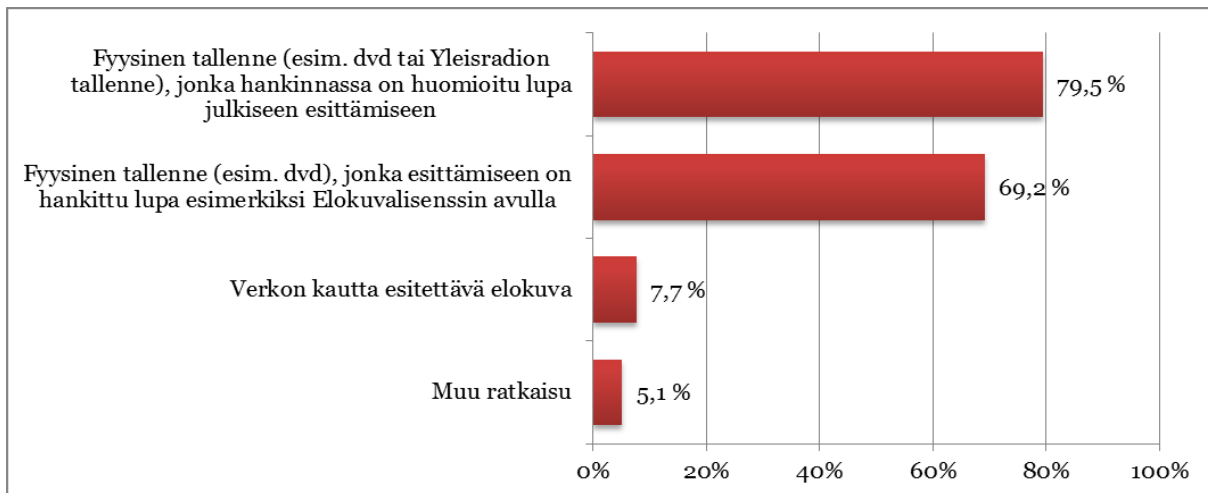

Taulukko 10. Onko elokuvaesityksissä tarvetta käyttää seuraavia tekijänoikeuslupaa vaativia materiaaleja? (n=39, monivalinta)

Vastaajilta, joiden kirjastossa järjestettiin elokuvaesityksiä, kysyttiin lisäksi mitä hankintatapaa elokuville käytetään (Taulukko 11). Enemmistö kirjastoista hankkii esitettävät elokuvat fyysisinä tallenteina, joiden esittäminen on sallittua luvalla. Vain hyvin pieni osa kirjastoista esittää elokuvia suoraan verkosta tai käyttää jotain muuta ratkaisua elokuvien esittämisessä.

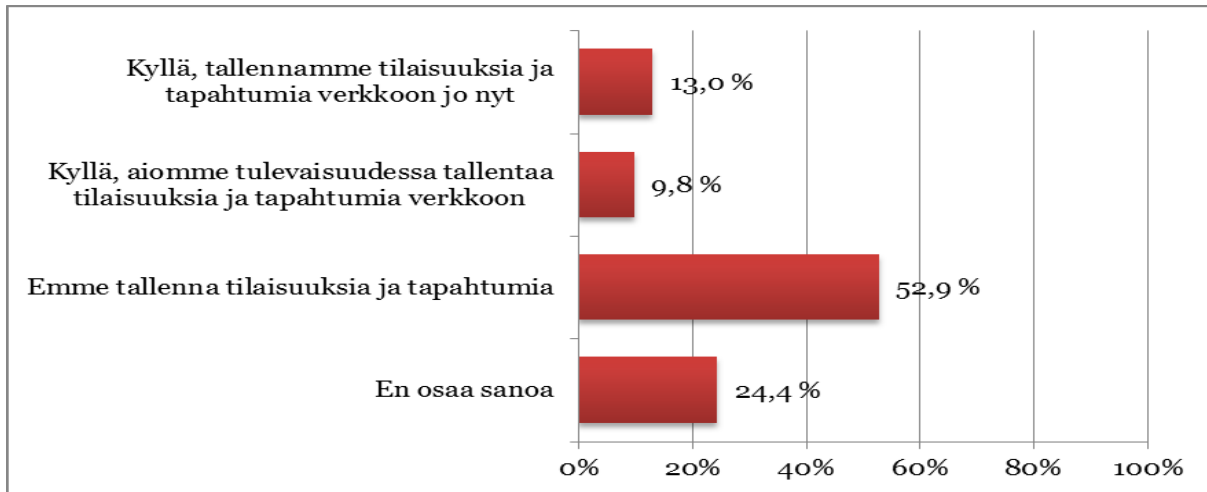
Taulukko 11. Mitä hankintatapaa elokuville käytetään? (n=39, monivalinta)

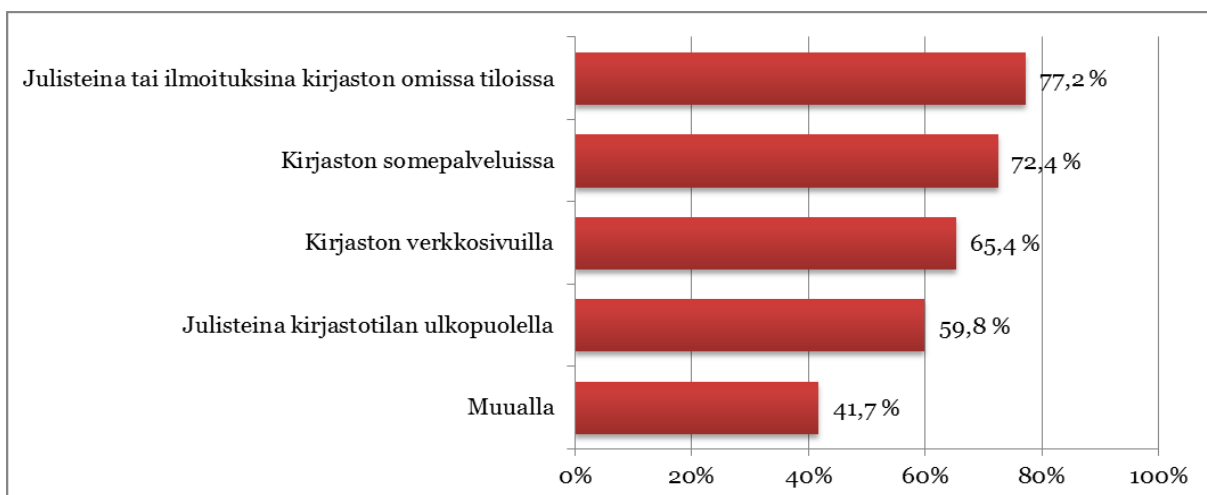
Vastaajia pyydettiin myös kertomaan, tallennetaanko heidän kirjastossaan järjestettyjä tilaisuuksia tai tapahtumia kirjaston omille verkkosivuille tai johonkin verkkopalveluun, kuten YouTubeen tai Vimeoan (Taulukko 12). Vajaa neljäsosa kirjastoista tallentaa tilaisuuksia ja tapahtumia verkkoon jo nyt tai aikoi tehdä niin tulevaisuudessa. Puolet kirjastoista ei tallenna näitä tapahtumia minnekään.

Taulukko 12. Tallennatteko nyt tai tulevaisuudessa järjestämiänne tilaisuuksia ja tapahtumia verkkoon kirjaston sivuille tai johonkin verkkopalveluun? (n=123)

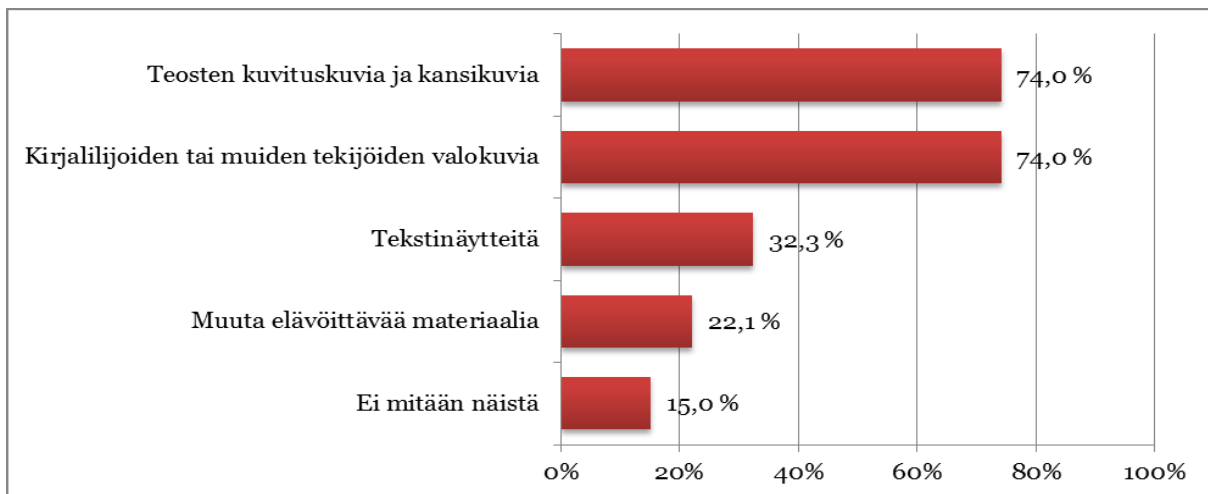
Tapahtumia, opastuksia ja muita kirjaston tarjoamia palveluja markkinoidaan eniten julisteina tai ilmoituksina kirjaston omissa tiloissa sekä kirjaston omilla sosiaalisen median kanavilla (Taulukko 13). Lisäksi kirjastot markkinoivat tapahtumia omilla verkkosivuillaan sekä julisteina kirjastotilan ulkopuolella. Osa vastanneista kirjastoista markkinoi järjestämiään tapahtumia myös muulla tavoin, kuten ilmoituksilla paikallislehdissä ja kunnan tai kaupungin verkkosivuilla.

Taulukko 13. Missä markkinoitte kirjastonne tapahtumia, opastuksia ja palveluja? (n=127, monivalinta)

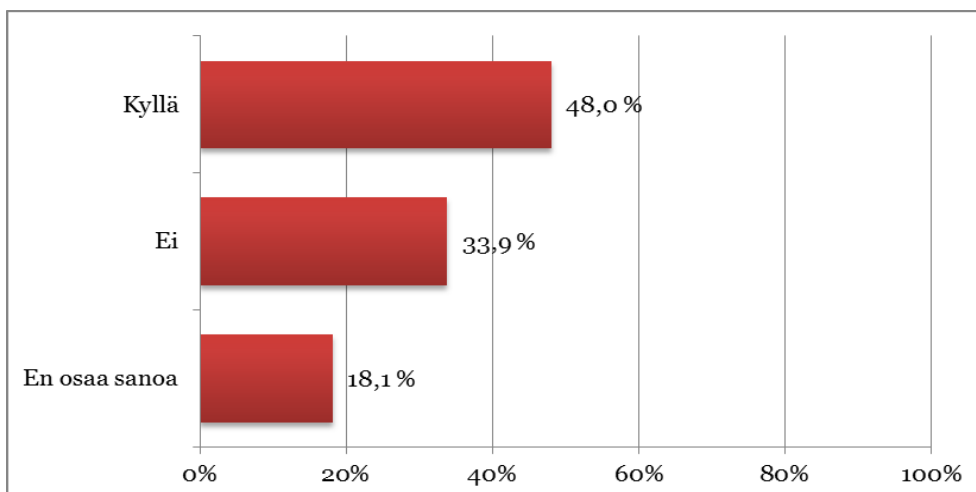
Tiedotukseen ja markkinointiin käytetään eniten teosten kuvitus- ja kansikuvia sekä kirjailijoiden tai muiden tekijöiden valokuvia (Taulukko 14). Myös tekstinäytteitä tai muuta elävöittävää materiaalia, kuten erilaista kuva- tai videomateriaalia, käytetään jonkin verran.

Taulukko 14. Tarvitaanko tiedotukseen ja markkinointiin seuraavia materiaaleja: (n=127, monivalinta)

Vastaajilta kysyttiin myös, onko heidän kirjastossaan hankittu lupia teosten käyttöön markkinoinnissa suoraan tekijänoikeuksien omistajilta (Taulukko 15). Lähes puolet vastanneista kirjastoista oli ollut yhteydessä oikeudenomistajiin lupien saamiseksi, kolmasosa vastanneista kirjastoista taas ei – on kuitenkin huomattava, että näissä kirjastoissa ei myöskään pääsääntöisesti käytetty tekijänoikeuden suojaamaa materiaalia tiedotuksessa ja markkinoinnissa.

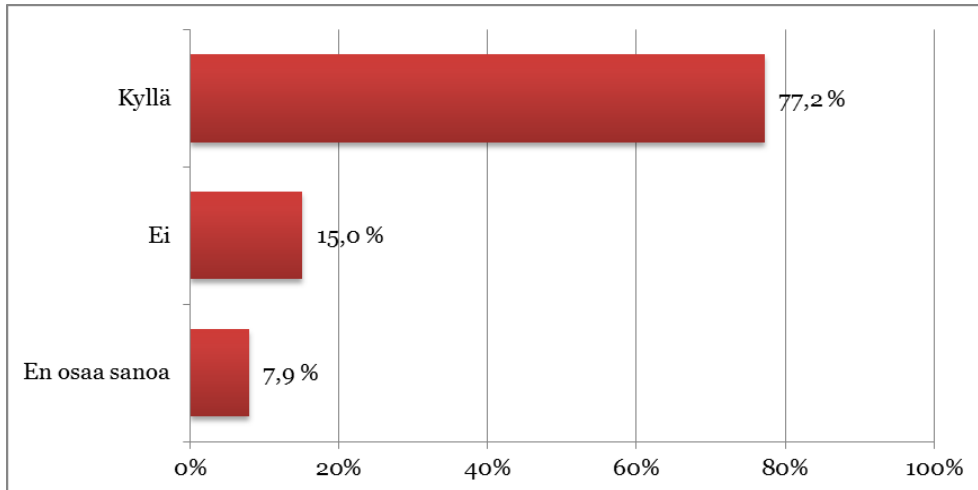
Taulukko 15. Onko kirjastonne ollut yhteydessä tekijänoikeuksien omistajiin (kustantajiin, valokuvaajiin, kuvittajiin yms.) markkinointilupia saadakseen? (n=127)

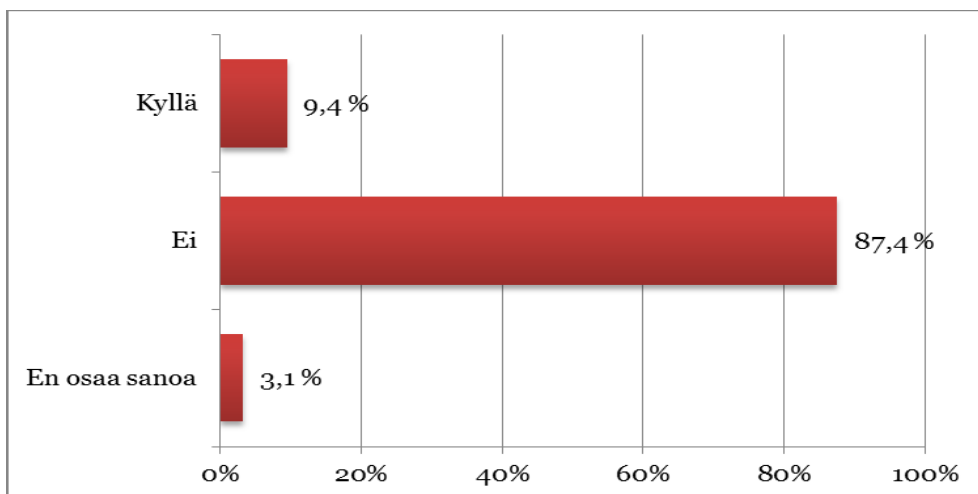
Yleisradion tallenteiden ja palvelujen käyttö

Vastaajien keskuudessa selvitettiin myös Yleisradion tallenteiden ja palveluiden käyttöä. Yli kolme neljäsosaa vastanneista kirjastoista lainaa Yleisradion myymiä elokuvia, sarjoja, kuunnelmia tai muita tallenteita yleisölle (Taulukko 16). Suorien lähetysten näyttäminen yleisölle Ylen kanavilta tai verkkopalveluista on taas melko harvinaista (Taulukko 17).

Taulukko 16. Lainaako kirjastonne yleisölle Yleisradion myymiä tallenteita? (n=127)

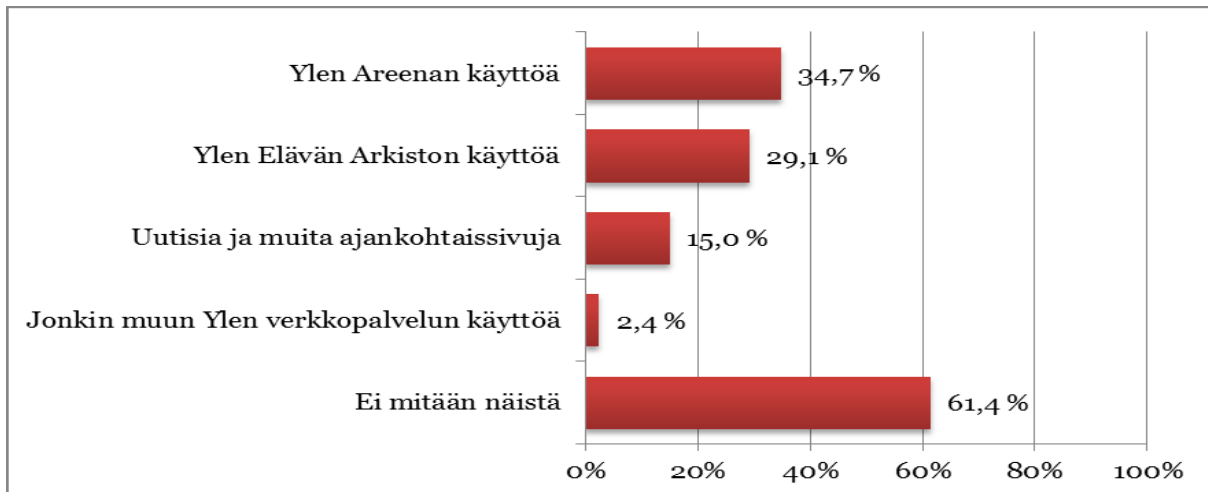

Taulukko 17. Onko kirjastossanne näytetty Yleisradion suoria lähetyksiä (esim. olympialaisia)? (n=127)

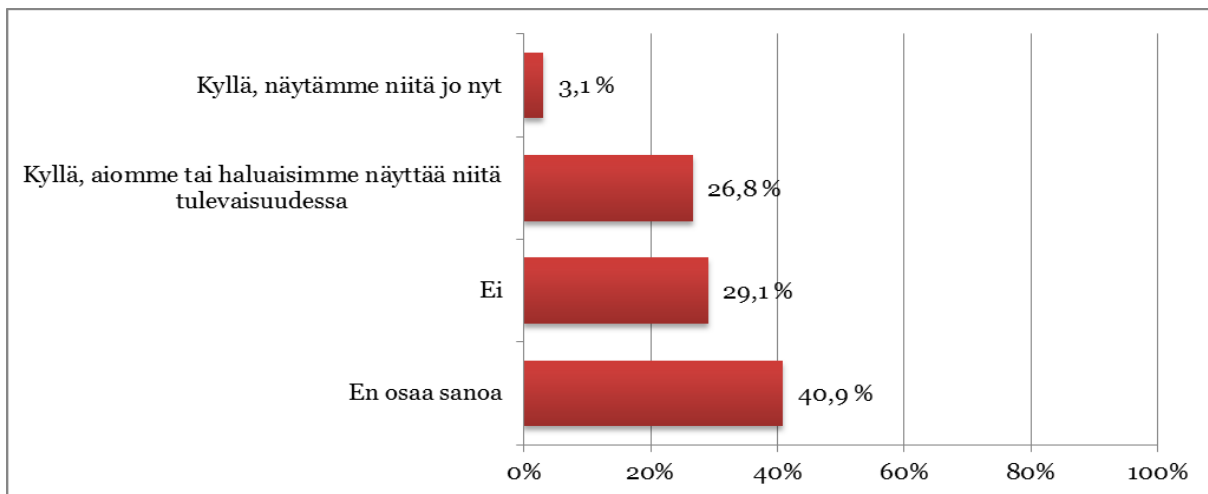
Osassa kirjastoista neuvotaan lisäksi Ylen verkkopalveluiden käyttöä (Taulukko 18) – yleisimmin vastaajien kirjastoissa neuvottiin Areenan ja Elävän Arkiston käyttöä. Enemmistö vastanneista kirjastoista ei neuvo asiakkaita lainkaan Yleisradion verkkopalvelujen käytössä.

Taulukko 18. Onko kirjastossanne neuvottu seuraavien Yleisradion verkkopalvelujen käyttöä: (n=127, monivalinta)

Vain muutamassa vastanneista kirjastoista näytetään elokuvia tai muita ohjelmia Ylen Areenasta tapahtumien yhteydessä ja neljäsosa vastanneista kirjastoista halusi tai aikoi näyttää niitä tulevaisuudessa (Taulukko 19). Enemmistö vastaajista ei kuitenkaan kokenut tarvetta näyttää ohjelmia Areenasta yhteisöllisissä tapahtumissa tai ei osannut ottaa kantaa asiaan kyselyhetkellä.

Taulukko 19. Näyttääkö kirjastonne nyt tai tulevaisuudessa elokuvia tai muita ohjelmia Ylen Areenasta yhteisöllisissä tapahtumissa? (n=127)

Pajatoiminta ja mediataitojen opetus

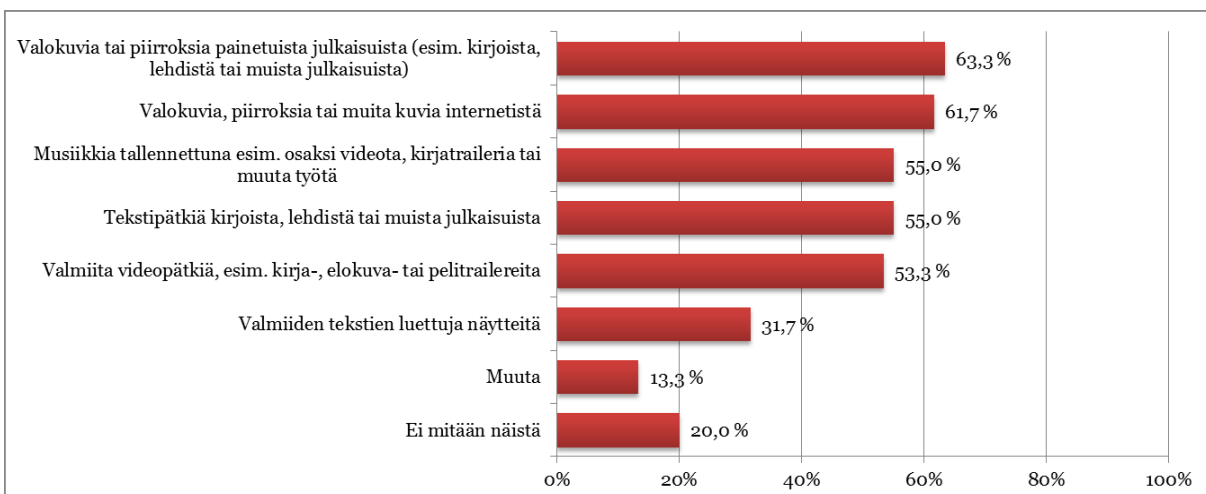
Vastaajilta kysyttiin, järjestetäänkö heidän kirjastossaan erilaista pajatoimintaa ja muita toiminnallisia hetkiä mediataitojen opettamiseksi asiakkaille tai muille ryhmille (Taulukko 20). Puolet vastanneista kirjastoista ei järjestä tällaista toimintaa. Kirjastot, joissa tällaista toimintaa järjestetään, järjestävät sitä pääsääntöisesti itse, mutta myös jonkin verran yhteistyössä eri tahojen kanssa tai esimerkiksi digiosaamishankkeiden kautta. Saatujen vastausten perusteella toimintaa suunnataan etenkin lapsille ja nuorille.

Taulukko 20. Järjestääkö kirjastonne mediataitojen tueksi työpajoja, kerhoja ja muita toiminnallisia hetkiä? (n=127, monivalinta)

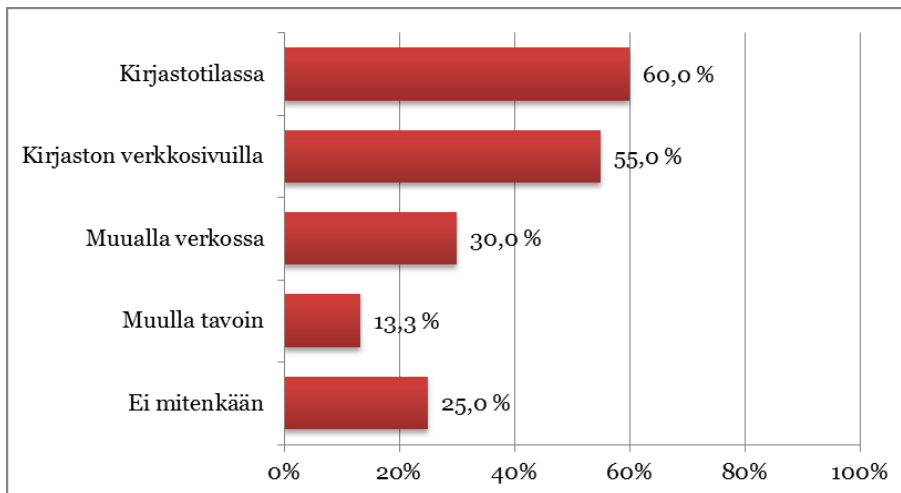
Vastaajilta, joiden kirjasto järjesti toimintaa mediataitojen tueksi, kysyttiin lisäksi millaista tekijänoikeuden suojaamaa aineistoa näissä tapahtumissa on tarve käyttää (Taulukko 21). Käyttötarve on suurin sekä painetuista julkaisuista että internetistä peräisin oleville valokuville tai piirroksille. Lisäksi vastanneissa kirjastoissa oli tarvetta käyttää musiikki- ja videomateriaalia sekä tekstipätkiä kirjoista, lehdistä tai muista julkaisuista; vajaa kolmasosa piti myös valmiiden tekstien luettuja näytteitä tarpeellisena.

Taulukko 21. Millaisia mediatuotteita ja muita tekijänoikeuden suojaamia aineistoja näissä tapahtumissa on tarve käyttää osallistujien valmistaessa omia videoita, kirjojaan tai esityksiään? (n=60, monivalinta)

Enemmistöllä tapahtumia järjestävistä kirjastoista on myös tarve julkaista mediataitotapahtumien tuloksia kirjastotilassa ja kirjaston verkkosivuilla, osalla myös muualla verkossa tai muulla tavoin, kuten oppilaitosten sivuilla (Taulukko 22). Neljäsosa ei kokenut tarvetta julkaista tai esittää mediataitotapahtumien tuloksia.

Taulukko 22. Onko kirjastollanne tarvetta julkaista tai esittää mediataitotapahtumien tuloksia: (n=60, monivalinta)

Avoim palaute

Lopuksi vastaajilla oli vielä mahdollisuus jättää palautetta tai kertoa, mikäli heidän kirjastollaan oli kyselyssä mainitsematta jääneitä tarpeita käyttää tekijänoikeuden suojaamaa aineistoa. Muutama vastaaja nosti esiin kotiseutukokoelman muuntamisen VHS-kaseteilta digitaaliseen muotoon sekä tietokonepelien käyttämisen, mutta suurin osa palautteesta oli luonteeltaan yleisempää.

Palautteesta ilmeni erityisesti, että tekijänoikeusasiat koetaan usein monimutkaisiksi ja kirjaston toimintaa hankaloittaviksi, ja niihin toivottiin saatavan selkeyttä. Moni vastaaja täsmensi myös, että vaikka kirjastossa ei juuri tällä hetkellä järjestettäisi kyselyssä kuvatun kaltaista toimintaa, on sellaisen järjestäminen tulevaisuudessa mahdollista tai jo suunnitteilla. Myös käyttötarpeiden nähtiin mahdollisesti muuttuvan tulevaisuudessa teknologisen kehityksen myötä.